

Utbildningsförvaltningen
Teresia Kjellgren
0171-626426
teresia.kjellgren@enkoping.se

Svar på medborgarförslag

Bakgrund

Ett medborgarförslag "Skolskjuts gratis till alla barn" daterat 17 maj 2024 har inkommit. Förslaget avser gratis skolskjuts under vardagarna. Medborgarförslaget lyder enligt följande: "Alla barn som går i skolan borde få åka gratis måndag - fredag till/från skolan under den tid som behövs för att åka (6:00-17:00) när bussarna ändå åker tomma i stan. Det blir en bra vana att lära sig använda bussarna från skolåldern plus att det blir mindre bilar som måste åka runt så blir det bra för miljön i staden".

Utredningens fokus

Frågan om gratis skolskjuts kräver att flera aspekter behöver utredas. Därmed kommer utredningen fokusera på miljö, hälsa, säkra skolvägar och ekonomi. Mot bakgrund av att barnkonventionen, Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter, numera är svensk lag (SFS 2018:1197) är det även relevant att den tas i hänsyn. Konventionen består av 54 artiklar, varav 4 är grundprinciperna som är vägledande för hur den ska tolkas i sin helhet. Grundprinciperna är artikel 2 som säkerställer barns lika värde och rättigheter; ingen får diskrimineras (barns rätt till icke-diskriminering). Artikel 3 som garanterar att barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som berör barn. Artikel 6 som säkerställer barns rätt till utveckling, liv och överlevnad. Samt artikel 12 som erkänner barns rätt att uttrycka sina åsikter och få dem respekterade.

Det är kommunen som hanterar skolskjuts till eleverna utifrån sina riktlinjer. Riktlinjerna går i enlighet med skollagens (2010:800) bestämmelser om skolskjuts. Eleven får individuell prövning samt bedömning om denne är berättigad (avgiftsfri) skolskjuts. Rätten till skolskjuts gäller elever som väljer att gå i den kommunala skola som kommunen placerar dem i (placeringskola), samt utifrån avståndet mellan hemmet och placeringskolan. Då förslagsställaren motiverar att bussarna åker tomma i staden, förutsätts att det är stadsbussarna som menas – inte skolskjuts. Utredningen kommer därmed utgå från stadsbussarna.

Eftersom medborgarförslaget även betonar att alla barn som går i skolan borde få åka gratis buss, faller detta tillbaka på kommunallagen (2017:725) 2 kap. 3 § om likställighetsprincipen "Kommuner och regioner ska behandla sina medlemmar lika [...]".

Detta innebär att kommunmedlemmarna utifrån förslaget bedöms vara de folkbokförda skoleleverna i Enköping från förskoleklass till och med de som går sista året i gymnasieskolan. Utredningen kommer därmed utgå från detta.

Miljö

Ur klimatsynpunkt kan ökat resande med bussar, såsom med hjälp av gratis busskort, vara en bit på vägen till minskade koldioxidutsläpp från vägtrafiken i kommunen. Dels för att Uppsala läns bussar körs med fossilfria bränslen. Dels för att det kan bli färre personbilar i omlopp; körsträckan kortas då lämning och hämtning vid skolorna inte blir lika aktuellt.

Utifrån barnperspektivet finns ytterligare konsekvenser att ta hänsyn till. När barn utsätts för inandning av luftföroreningar, orsakade av koldioxidutsläppen och andra växthusgaser, leder det till skadliga effekter för dem. Barns hälsa påverkas negativt samtidigt som det finns stora risker för att hjärnans utveckling försvagas (Unicef, 2024). Dessa konsekvenser kan komma i konflikt med artikel 6 i FN:s barnkonvention som säkerställer varje barns rätt till överlevnad, liv och utveckling. Vilken vidareutvecklas i bland annat artikel 27.1 som erkänner varje barns rätt till en levnadsstandard som krävs för bland annat barnets sociala, fysiska och psykiska utveckling.

Gratis busskort kan alltså vara ett tillvägagångssätt för att reducera koldioxidutsläppen. Detta kan dessutom bidra till att människor, framför allt barnen, i kommunen utsätts för mindre luftföroreningar. Vilket ökar möjligheterna till att FN:s barnkonventions artikel 6 respektive 27.1 efterlevs.

Hälsa

Barns och ungdomars stillasittande problematiseras alltmer. I Livsmedelsverkets (2020) studie framkommer exempelvis att 7 av 10 ungdomar i Sverige rör på sig för lite - mindre än 60 minuter per dag. För att förbättra barnens, speciellt de äldre ungdomarnas, fysiska aktivitet är det bland annat fördelaktigt med goda fysiska miljöer; gång- och cykelvägar, som uppmuntrar till mer motion. Frågan om främjandet av rörelse, främst via cykel, är därmed högaktuell. I våras antogs exempelvis en gemensam europeisk deklaration om cykling *European Declaration on Cycling*, som Sverige skrivit under. Deklarationen lyfter bland annat de hälsosamma och hållbara fördelarna med cykel som transportsätt, samt vikten av att främja och öka cyklingen för EU-medborgarna. Deklarationen ska ses som en strategisk vägledning för nuvarande och framtida utveckling av cykling som transportslag.

Vidare har forskare (Rutberg m.fl., 2023) tillsammans med nationella aktörer inom hälsa och trafiksäkerhet tagit fram en nationell rekommendation om aktivare skoltransporter i Sverige. Detta har gjorts genom en barnkonsekvensanalys, bland annat utifrån flera av artiklarna i FN:s barnkonvention. Där kommer de fram till att antalet ökade aktiva skolresor, såsom via cykling eller gång, är det bästa för barnen (FN:s barnkonvention, artikel 3). Denna bedömning görs bland annat genom resultat från kvalitativa studier där barn uttryckt sina egna åsikter (FN:s barnkonvention, artikel 12). Den samlade bilden utifrån dessa är att barnen har en positiv inställning till aktiva skolresor genom gång och/eller cykling. De blir gladare, piggare, socialiserar sig mer och ökar självständigheten när de ges möjligheter samt förtroende att resa på egen hand vilket är viktigt för mognadsutvecklingen (FN:s

barnkonvention, artikel 6 samt 27.1). Dessutom fastställs att barn som utövar och ges chansen till fysisk aktivitet till skolan upprätthåller bättre välmående samt koncentration i klassrummen, vilket stärker studieresultaten (FN:s barnkonvention, artikel 6 samt 27.1).

Sammanfattningsvis kan gratis busskort till skolelever innebära att det hälsofrämjande perspektivet försvagas genom att orsaka mer stillasittande, som redan är ett uppmärksammat samhällsproblem. Eftersom man inte kan bortse från riskerna med att detta kan resultera i att de som i dagsläget går/och eller cyklar till skolan, väljer bussen i stället. Även fast aktiva resor till skolan är viktigt för mognadsutvecklingen, som nämnts ovanför, måste dock barns ålder och mognad vägas in. Hur lämpligt det är att yngre barn går eller cyklar till skolan, är upp till vårdnadshavarna att bestämma. Det finns dessutom medvetenheter om att skolelevers självständighet och individuella utveckling kan främjas, genom att de åker buss på egen hand. I liknelse med det som förslagsställaren motiverar i medborgarförslaget. Dock kan gratis busskort utifrån hälsoperspektivet, till skillnad från miljöperspektivet, komma i konflikt med FN:s barnkonvention. Såsom artiklarna 3, 6, och 27.1. Likaså när det gäller den europeiska deklARATIONEN om cykling.

Säkra skolvägar

Det är samhällsbyggnadsförvaltningen som ansvarar för underhåll och planering av gatorna inom tätorterna i kommunen. Gällande arbetet med säkra skolvägar för eleverna prioriteras barnets individuella mobilitet. När det exempelvis kommer till säkerheten med miljön kring busshållplatser genomförs detta utifrån en särskilda handbok från regionen.

Utformningsmässigt upprätthåller kommunens skolvägar en god standard i dagsläget.

I den fysiska planeringen och stadsutvecklingen görs även detta utifrån barnperspektivet, såsom hur barnen skulle tänkas uppfatta en viss situation. Likaså utifrån barns perspektiv, exempelvis under kommunens pågående stadsutvecklingsprojekt där hela kvarter ska göras om. Där barns uppfattningar beaktas såsom hur de upplever platsen i fråga och om det finns önskemål om funktioner. Därigenom ökar möjligheterna till att FN:s barnkonventions artiklar efterlevs, bland annat artikel 12 om barns rättighet att fritt uttrycka sina egna åsikter och få dem respekterade. Även artikel 2 som betonar att barn har samma rättigheter och lika värde (rätten till icke-diskriminering), eftersom skolvägarna kan uppfattas olika beroendet på barnets kön, ålder eller sociala sammanhang.

Ekonomi

I dag uppgår kostnaderna för skolskjuts till cirka 3 miljoner kronor per månad. Antalet elever i åldrarna 7-19 år i kommunen är för närvarande 8311 stycken. Detta är en ungefärlig överensstämmelse med antalet folkbokförda i kommunen inom åldersspannet. Om utbildningsförvaltningen skulle stå för busskortskostnaderna i dagsläget, ger det en kostnad på cirka 8,13 miljoner kronor per månad.

Eftersom de ungefärliga kostnaderna för skolskjuts i dagsläget uppgår till 3 miljoner kronor per månad, skulle merkostnaderna för gratis busskort bli cirka 5 miljoner kronor per månad (differensen mellan 8 och 3 miljoner). Gratis busskort kan även resultera i att fler bussar behöver sättas in om antalet resande ökar. Detta kommer troligtvis bidra till ytterligare kostnader.

Som tidigare nämnts är det kommunen som ombesörjer skolskjuts till eleverna utifrån sina riktlinjer. I skollagen (2010:800) framgår att undantaget från riktlinjen är i de fall då skolskjuts kan anordnas utan organisatoriska eller ekonomiska svårigheter. Med stöd i detta skulle gratis busskort resultera i "ekonomiska svårigheter" som är alltför omfattande. Mot bakgrund av de merkostnader som gratis busskort skulle medföra är utbildningsförvaltningens bedömning att det finns ekonomiska skäl till att de rådande riktlinjer gällande skolskjuts som kommunen följer är en självklarhet. Att eleven får individuell prövning samt bedömning om denne är berättigad (avgiftsfri) skolskjuts, utifrån avståndet till skolan, är självklara förhållanden att överväga.

Sammantagen bedömning

Sammanfattningsvis upprätthåller kommunens skolvägar en god standard i dagsläget, vilket är en förutsättning för ett införande av gratis busskort. Dessutom kan ett sådant införande resultera i minskade koldioxidutsläpp eftersom lämning och hämtning med personbil vid skolorna inte blir lika aktuellt. Samtidigt som ett införande av gratis busskort kan orsaka mer stillasittande hos skoleleverna i kommunen, vilket redan är ett uppdagat samhällsproblem. Därmed är det mer hälsofrämjande samt miljövänligare att öka elevers gång/och eller cykling till och från skolan.

Dessutom visar utredningen att om gratis busskort införs, minskar möjligheterna till efterlevnad av några av artiklarna i FN:s barnkonvention som exemplifierats i denna utredning. Såsom artikel 6 respektive 27.1, vilka går i linje med att barn generellt sett har en positiv inställning till gång och/eller cykling till och från skolan. Detta då de bland annat blir piggare, ökar självständigheten, upprätthåller bättre välmående samt koncentration i klassrummen, vilket stärker studieresultaten.

Vidare är det givetvis lika viktigt att kommunens riktlinjer om skolskjuts i enlighet med skollagen (2010:800) tas i hänsyn, vilket denna utredning gjort. Utredningen kommer fram till att gratis busskort inte går i linje med dessa, eftersom det skulle resultera i ekonomiska konsekvenser för utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden som är alltför omfattande. Därmed är de rådande riktlinjer om skolskjuts som kommunen följer, bedömer och beslutar utifrån en självklarhet.

Avslutningsvis är utbildningsförvaltningens samlade bedömning att intentionen i medborgarförslaget inte är genomförbart. Aktiva resor till skolan, via gång och/eller cykling, är att föredra framför gratis busskort.